KARJERAS IZGLĪTĪBAS PROGRAMMA
CIBLAS VIDUSSKOLĀ
2022./2023.M.G.

1. Karjeras izglītības programmas mērķis, uzdevumi un sasniedzamais rezultāts

Mūsdienu dzīves dinamiskā attīstība rada cilvēkam, arī skolēnam un viņa skolotājiem, nepieciešamību izglītoties visas dzīves laikā un būt gataviem mainīt profesionālās darbības virzienus atbilstoši jaunajiem apstākļiem.

Mērķis: skolēna personības izzināšana, viņa interešu, dotumu, prasmju un vērtību atklāšana tā, lai skolēns, pazīstot sevi, spētu patstāvīgi veidot, vadīt un attīstīt savu karjeru, pieņemt lēmumus karjeras plānošanā un tos realizēt.

Uzdevumi:

1. Nodrošināt strukturēti pēctecīgu, visiem skolēniem pieejamu karjeras izglītības programmas apguvi;

2. Radīt kompetenču pieejā pamatotus pedagoģiskos apstākļus, kas katram skolēnam sniedz iespējas veidot un attīstīt karjeras vadības prasmes viņam vispiemērotākajā veidā;

3. Sniegt skolēnam daudzveidīgas sadarbības iespējas ar pedagoģiskā personāla pārstāvjiem un citiem partneriem;

4. Sniegt skolēnam iespējas saņemt profesionālu karjeras atbalstu, kas ietver šādus soļus:

- veidot katrā skolēnā interesi par karjeru, iepazīstinot ar darba pasaules un ar to saistīto izglītību daudzveidību;
- nodrošināt katram skolēnam iespēju apgūt informācijas tehnoloģiju un informācijas avotu izmantošanas pamatiemaņas;
- izkopt sadarbības, saskarsmes, prezentācijas prasmes, cieņu pret daudzveidību;
- sniegt skolēniem informāciju par pašnovērtēšanas metožu apguves iespējām;
- palīdzēt izmantot zināšanas par sevi, lai izprastu savas spējas, intereses, prasmes un talantus, kas sekmē ar karjeras izvēlēm saistītu lēmumu pieņemšanu;
- veidot skolēnos izpratni par karjeras saistību ar sasniegumiem izglītībā un mūžizglītību;
- palīdzēt sistematizēt skolēnu sasniegumus un apzinātās prasmes

Skolēnam sasniedzamais rezultāts:

1. Analītiskās un sintezējošās darbības prasmes savas karjeras plānošanai, apzinoties un respektējot savas personības spējas, talantus, intereses, vajadzības un iespējas;

2. Zināšanas un izpratne par izglītības sistēmu, izglītības piedāvātajām iespējām un nosacījumiem;

3. Izpratne un zināšanas par nemitīgi mainīgo darba pasauli globalizācijas apstākļos un informācijas tehnoloģiju attīstības laikmetā;

4. Padziļinātas zināšanas un prasmes sevis raksturošanā, kas veicina veiksmīgu iekļaušanos izglītības un darba tirgū;

5. Motivācija spēju attīstībai, karjeras izvēlei un tālākas izglītības ieguvei.

Sasniedzamais rezultāts ir sasniedzams sadarbībā iesaistot visus iespējamos skolas pedagoģiskā personāla pārstāvjus (klases audzinātāju, mācību priekšmetu skolotājus, bibliotekāru, atbalsta personālu, interešu izglītības skolotājus) un citus sadarbības partnerus (absolventus, vecākus, sociālos partnerus, uzņēmējus, darba devējus, augstākās izglītības iestāžu pārstāvjus, nevalstisko organizāciju, biedrību, nozaru asociāciju pārstāvjus).

Karjeras izglītības rezultāts sasniedzams kompetenču pieejā balstītas mācīšanās un mācīšanas principos:

- skolēnam personīgi nozīmīga mācīšanās;
- skolēna – skolotāja lomu maiņa;
- daudzveidīgu informācijas resursu izmantošana;
- daudzveidīgu informācijas komunikāciju tehnoloģiju izmantošana;
- digitālās pratības pastāvīga pilnveidošana;
- mācību vides ārpus klases telpām izmantošana

1.2.Karjeras izglītības programmā iekļauto terminu skaidrojums

Karjera – mūsdienīgā izpratnē nozīmē cilvēka dzīvesveida izvēli, pašrealizāciju un sekmīgu izvirzīšanos darbībā tādās savstarpēji saistītās dzīves jomās kā izglītība, darbs, ģimene, brīvais laiks un pilsoniskums, kuru ietvaros cilvēks visa mūža garumā pilda katrai dzīves jomai atbilstošas lomas, izkopj savu individuālo vērtību sistēmu un rakstura īpašības, veido attieksmes, uzkrāj zināšanas un pašpieredzi, attīsta spējas, realizē intereses un pilnveido savus dotumus un prasmes.

Karjeras attīstības atbalsts – pasākumu kopums, kas ietver informācijas, karjeras izglītības un individuālo konsultāciju pieejamību izglītojamajiem karjeras mērķu noteikšanai un plānošanai, izdarot izvēli saistībā ar izglītību un darbu.

Karjeras attīstības atbalsta sistēma – veidojas no trim galvenajiem komponentiem: informācija, karjeras izglītība, karjeras konsultācijas. Visi trīs komponenti ir cieši saistīti, un katrs sevī ietver daļu no pārējiem. Informācija karjeras attīstības atbalstam – ietver informācijas resursu nodrošināšanu un informācijas sniegšanu par izglītības ieguves iespējām un nosacījumiem, par profesiju saturu un pieprasījumu darba tirgū, par saimnieciskās darbības attīstības perspektīvām.

Karjeras izglītība – izglītības procesā integrēti pasākumi, lai nodrošinātu izglītojamo karjeras vadības prasmju apguvi un attīstīšanu, kas ietver savu interešu, spēju un iespēju apzināšanos tālākās izglītības un profesionālās karjeras virziena izvēlei.

Skolēna pašizziņa – process, kura laikā skolēns, iepazīstos sevi, spētu patstāvīgi pieņemt lēmumus karjeras izvēlē, spētu plānot savu karjeru un realizēt karjeras plānus, pats organizējot un vadot savu darbību.

Karjeras vadība – cilvēka pašvadīta darbība savas dzīves plāna veidošanas un īstenošanas procesā, kas ietver nepārtrauktu savas karjeras attīstības uzraudzīšanu, novērtēšanu, koriģēšanu un vadīšanu sev vēlamā virzienā.

Karjeras vadības prasmes – indivīda māka patstāvīgi veidot savas dzīves plānu, patstāvīgi pieņemt loģiskus lēmumus un tos realizēt, kā arī spēja vadīt savu karjeru un īstenot savus karjeras mērķus.

1.3. Karjeras izglītības īstenošanas inovatīvais aspekts

Skolēnam karjeras izglītības apguves procesā ir iespēja:

• apgūt karjeras izglītību kompetenču pieejā;

• veikt padziļinātu sevis izpēti;

• noteikt savas personības tipa piemērotību konkrētām profesionālās darbības nozarēm.

Skolēnu vecākiem ir iespēja:

• piedalīties izglītojošos semināros par karjeras atbalsta sniegšanu saviem bērniem;

• piedalīties stundu vadīšanā, iepazīstinot skolēnus ar savu profesiju.

Skolas līmenī karjeras atbalsts ietver sadarbības procesu starp skolēnu un pedagoģisko personālu, kas:

• palīdz izpētīt karjeras iespējas, ņemot vērā skolēna vecumu, personības briedumu un attiecīgo dzīves un izglītības posmu;

• palīdz saskatīt ar profesiju, tālākizglītību un svarīgiem dzīves jautājumiem saistītu lēmumu pieņemšanas iespējas;

• palīdz izstrādāt plānu saskaņā ar pieņemtajiem lēmumiem;

• palīdz bagātināt pašpieredzi;

• palīdz veidot objektīvu paštēlu;

• skolēnam personīgi nozīmīgas mācīšanās procesā sekmē mācīšanās motivācijas paaugstināšanos.

Karjeras attīstības atbalsta svarīga sastāvdaļa ir skolēna vajadzību izzināšana gan izglītības, gan personīgajā, gan sociālajā ziņā, kur nozīmīga loma ir pedagoģiskā personāla spējai raudzīties uz skolēna situāciju ārpus stereotipiem, veidot individuālu attieksmi pret katru skolēnu, lai palīdzētu risināt katru konkrēto situāciju un radīt skolēnam sajūtu, ka viņa liktenis nav vienaldzīgs apkārtesošajiem.

1.4. Karjeras izglītības programmas realizēšanā iesaistīto pušu sadarbības modelis

Pašvaldības kompetence karjeras izglītības nodrošināšanā ir:

• nodrošināt karjeras izglītības realizēšanu;

• piešķirt finanšu resursus karjeras izglītības programmas realizēšanai.

Pašvaldības karjeras izglītības nodrošināšanas vadītāja kompetences ir:

• koordinēt izglītības iestāžu pedagogu karjeras konsultantu darbību;

• organizēt karjeras izglītības realizētāju profesionālo pilnveidi;

• nodrošināt karjeras izglītības realizētājus ar metodiskajiem materiāliem un informatīvajiem resursiem karjeras izglītības un karjeras atbalsta darbam;

• konsultēt pedagoģisko personālu karjeras izglītības un karjeras atbalsta jautājumos;

• informēt skolēnu vecākus par pašvaldībā pieejamo karjeras atbalstu.

Izglītības iestādes vadības kompetences karjeras izglītības realizēšanā izglītības iestādē ir:

• nodrošināt karjeras izglītības programmas realizēšanu;

• veikt karjeras izglītības programmas monitoringu;

• nodrošināt karjeras izglītības realizēšanai nepieciešamos resursus (to skaitā cilvēkresursus).

Izglītības iestādes atbalsta personāla kompetences karjeras izglītības realizēšanā:

• sadarbība ar klašu audzinātājiem un priekšmetu skolotājiem skolēnu konsultēšanas jautājumos;

• sadarbība ar klašu audzinātājiem un priekšmetu skolotājiem skolēnu personības izpētes jautājumos;

• sadarbība ar skolotājiem un skolēniem karjeras nodarbībās/grupu konsultācijās;

• individuāla atbalsta un konsultāciju sniegšana skolēniem un vecākiem karjeras veidošanas jautājumos.

Izglītības iestādes skolotāja kompetences karjeras izglītības realizēšanā:

• karjeras izglītības jautājumu integrēšana klases stundu un mācību priekšmetu satura apguvē;

• atbalsta sniegšana skolēniem karjeras vadības prasmju veidošanā;

• sadarbība ar skolas atbalsta personālu, klašu audzinātājiem un citiem mācību priekšmetu skolotājiem karjeras izglītības programmas realizēšanā;

• profesionālā pilnveide karjeras izglītības teorētisko zināšanu un praktisko metodiku apguvē.

Skolēna karjeras izglītības kompetences veidošana ietver:

• pašizpētes veikšanu;

• pašvērtēšanas veikšanu (savas darbības un sniegumu analīze);

• vēlmes attīstīšanu virzīties uz jauniem personiskiem sasniegumiem;

• pozitīvas, nopietnas attieksmes pret izglītību un karjeru veidošanu;

• personīgās vērtību sistēmas izkopšanu;

• karjeras mērķu izvirzīšanu un cenšanos tos sasniegt reālā darbībā;

• prasmes strādāt patstāvīgi attīstīšanu;

• prasmes pieņemt objektīvi izsvērtus lēmumus attīstīšanu.

2. Karjeras attīstības atbalsta sistēma Ciblas vidusskolā.

2.1. Karjeras izglītības integrēšana izglītības procesā

Karjeras attīstības atbalsta sistēma ir pasākumu kopums, kas skolēnam sniedz iespēju pašizziņas procesā apzināties savas intereses, dotumus un kompetences, kas ir piemērotas noteiktām profesionālās darbības jomām.

Karjeras atbalsta sniegšanā skolēnam galvenokārt ir iesaistīti klašu audzinātāji, mācību priekšmetu skolotāji, interešu izglītības skolotāji un atbalsta personāls. Citi karjeras atbalsta sniegšanā iesaistītie dalībnieki ir skolēnu vecāki, skolas absolventi, augstākās izglītības iestāžu pārstāvji, uzņēmēji, nevalstisko organizāciju pārstāvji.

Karjeras izglītība skolā tiek integrēta visā izglītības procesā: mācību priekšmetu apguvē, audzināšanas darbā, ārpusstundu pasākumos un sadarbībā ar skolēnu vecākiem.

Skolas izglītības programmās integrētas karjeras izglītības mērķis, saturs un izmantojamie līdzekļi ir orientēti uz to, lai skolēna karjeras prasmju veidošanās rezultātā tiktu īstenots mērķtiecīgs skolēna kā personības veidošanās process, kas orientēts uz to, lai skolēns, pazīstot sevi, spētu pašvadīt savu darbību, patstāvīgi pieņemt lēmumus karjeras veidošanas jautājumos, plānot savu karjeru un spētu šo plānu arī realizēt. Karjeras izglītība satur sistematizētu zināšanu, prasmju un attieksmju kopumu, kas palīdz izprast skolēna personības piemērotību noteiktām profesionālās darbības jomām un izvēlētās profesijas darba izpildei.

Apgūstot karjeras izglītības saturu, skolēni daudz labāk izpratīs darba pasaules būtību, saskatīs tajā savu vietu un būs vairāk pārliecināti par sevi, savām izvēlētajām mācībām un izvēlēto nākotni, kas savukārt norāda uz to, ka darba pasaules izpratne paaugstinās arī mācīšanās motivāciju.

Karjeras vadības prasmes kā mācīšanās rezultāts noteiktā izglītības pakāpē, kad visi skolēni augstākā vai zemākā līmenī pārvalda karjeras vadības prasmes, sasniedzams, iekļaujot karjeras izglītību izglītības programmās integrēti visos mācību priekšmetos, ievērojot būtiskuma, pakāpeniskuma, pielāgošanas un elastīguma principus.

Lai integrētu karjeras izglītību skolas izglītības programmu saturā, svarīgi ir to nenošķirt kā atsevišķu izglītības veidu, bet starpdisciplinārās pieejas veidā iekļaut mācību priekšmetu tematisko jomu saturā tā, lai skolēna karjeras vadības prasmju veidošanās būtu iespējama katrā mācību priekšmeta stundā, ne tikai klases stundās un ārpusstundu pasākumu ietvaros.

Karjeras izglītības satura aspekti, kuri tiek izmantoti skolēna karjeras vadības prasmju veidošanā mācību priekšmetu satura apguves ietvaros ir šādi:

• skolēna pašvērtēšana, analizējot savu darbību un sasniegumus;

• skolēna iespējamo rīcības plānu izveide;

• skolēna dotumu/talantu attīstīšana caur noteiktu mācību priekšmetu satura apguvi;

• profesiju pasaules izzināšana sasaistē ar konkrētajā mācību priekšmetā apgūto;

• izpratnes veidošana par tālākās izglītības apguves iespējām sasaistē ar konkrētajā mācību priekšmetā apgūto;

• skolēna gatavošanās reālajai dzīvei, praktizējot, kā mācību priekšmetā apgūto pielietot darbībā.

Karjeras izglītību klases stundās īsteno klases audzinātājs saskaņā ar savu audzināšanas darba programmu un citiem karjeras izglītības nodrošināšanas speciālistiem.

Interešu izglītības mērķis karjeras attīstības atbalsta kontekstā ir karjeras vadības prasmju un personības īpašību attīstība. Interešu izglītībai ir būtiska nozīme skolēnu profesionālās pašnoteikšanās prasmju veicināšanai, jo ikviena interešu izglītības joma saistāma ar kādu profesionālās darbības jomu, kas pēc skolas absolvēšanas var tikt izvēlēta kā apgūstamā profesija. Interešu izglītības nodarbībās skolēni attīsta un pilnveido dažādas sociālās un karjeras vadības prasmes, piemēram, darboties grupā, uzstāties publikas priekšā, prezentēt savu veikumu, izvērtēt panākumus un kļūdas, izteikt un pamatot savu viedokli, pieņemt lēmumus, ievērot uzvedības etiķeti, komunicēt un sadarboties ar vienaudžiem un pieaugušajiem, uzņemties atbildību u.c. prasmes, kas palīdz izprast, plānot, organizēt, vadīt un kontrolēt savu iekšējo un ārējo resursu izmantošanu dzīves mērķu sasniegšanai, tās saistot gan ar nākamo izglītības virzienu, gan darbu un personīgo dzīvi.

Karjeras izglītības īstenošanā tiek organizēti arī ārpusstundu pasākumi. Ciblas vidusskolā biežāk organizētie ārpusstundu pasākumi ar mērķi īstenot karjeras izglītību ir: tikšanās ar dažādu profesiju un nozaru pārstāvjiem, absolventiem, augstākās izglītības iestāžu pārstāvjiem, lekcijas par dažādiem ar karjeras veidošanu saistītiem jautājumiem, ekskursijas un pārgājieni uz zemnieku saimniecībām, uzņēmumiem , pasākumi vecākiem. Skolēniem tiek organizēti dažādi pasākumi arī ārpus skolas sadarbībā ar uzņēmumiem, organizācijām un institūcijām, piemēram, "ēnu dienas", izglītības iestāžu informācijas dienas, izstādes u.c.

2.2. Karjeras attīstības atbalsta jomas

Karjeras attīstības atbalsts skolas līmenī ietver trīs pamatjomas:

1. pašizziņa, kas ietver:

- izpratnes veidošanu par sevi, apkopojot un analizējot pašizziņa iegūto informāciju;
- kritiskās domāšanas attīstīšanu, izvērtējot savas personības iezīmes, raksturu, vērtības, dotumus un spējas;
- jēgpilnu un mērķtiecīgu jaunradi, paaugstinot savas kompetences.

2. karjeras iespēju izpēte, kas ietver:

- profesiju pasaules un tās izmaiņu pētīšanu;
- dažādu izglītības un darba iespēju pētīšanu Latvijā un pasaulē;
- daudzveidīgu informācijas avotu izmantošanu, izvērtējot, atlasot un analizējot personīgajai karjerai noderīgo;
- digitālās pratības izmantošanu;

3. karjeras plānošana, lēmumu pieņemšana un īstenošana

Karjeras izglītības programmas apguves pamatnosacījums ir – īstenot karjeras izglītību tā, lai skolēns iegūtu gan zināšanas konkrētā izglītības jomā un formā (mācību priekšmetu stunda, klases stunda, konsultācijas, ārpusstundu pasākumi), gan universālas vispārējas prasmes, saistītas ar darbības pieredzi, kas palīdzētu rīkoties gan iepriekš zināmās, gan jaunās dzīves situācijās.

Pamatjoma "Pašizpēte" ietver šādas saturiskas tēmas:

• mana identitāte, paštēls, mana rakstura īpašības;

• manas intereses, hobiji, spējas, brīvais laiks;

• sevis iepazīšanas un izpētes veidi, to sasaiste ar iecerēto profesiju, pašnovērtēšana;

• attieksmes un vērtības;

• prasme sadarboties un risināt konfliktus;

• mana veselība un nākotnes nodomi;

• mācīšanās prasmes, mācību sasniegumi, to saistība ar nākotnes nodomu īstenošanu;

• pašaudzināšana.

Pamatjoma "Karjeras iespēju izpēte" ietver šādas saturiskas tēmas:

• darba nozīme cilvēka dzīvē;

• populāras un sabiedrībā augstu vērtētas profesijas, profesiju daudzveidība, to tipi;

• informācijas avoti un izglītības pasaules pētīšana;

• profesionālā kvalifikācija un tās ieguve;

• darba tirgus un nodarbinātība;

• izglītības veidi un līmeņi, dažādas izglītības iestādes;

• darba likumdošana, darba drošība;

• pašnodarbinātība.

Pamatjoma "Karjeras plānošana, lēmumu pieņemšana un īstenošana" ietver šādas saturiskas tēmas:

• lēmumu pieņemšanas paņēmieni karjeras plānošanai;

• lēmuma pieņemšana par karjeru. Dažādu faktoru ietekme (ģimene, skola, draugi, sabiedrība);

• dažādu karjeru pozitīvie un negatīvie aspekti;

• mana rīcība, kad viss nenotiek tā, kā plānots;

• mani nākotnes mērķi un to sasniegšanas plāns (īstermiņa un ilgtermiņa plānošana);

• pārmaiņas manā dzīvē;

• komandas darba pieredze;

• praktisko iemaņu gūšana dažādās profesijās;

• sevis prezentēšana.

Pamatskolas vecumā pašizziņas jomā skolēni izzina savu raksturu, dotumus un spējas, attīsta kritiskās domāšanas prasmi, izvērtējot, kā var attīstīt savas stiprās puses un kā pilnveidot to, kas nav pietiekami attīstīts kādas darbības veikšanai. Šajā periodā skolēni ne tikai iepazīstas ar profesiju pasaules un darba tirgus mainību, bet arī, attīstot savas digitālās prasmes, kritisko domāšanu un lasītprasmi, mācās meklēt un izmantot informāciju dažādos avotos. Lēmumu pieņemšana un īstenošana saistāma ar turpmākās karjeras izvēli pēc 9. klases absolvēšanas.

Vidusskolēni, jau iepazinuši un izvērtējuši sevi, savas personības iezīmes un apzinājušies savas stiprās puses, mērķtiecīgi paaugstina savas kompetences. Orientēties izglītības un darba tirgus piedāvājumā viņiem palīdz iepriekš attīstītās prasmes strādāt ar daudzveidīgiem informācijas avotiem, paplašinot savu redzesloku par iespējām gan Latvijā, gan pasaulē. Savukārt lēmumu pieņemšana un īstenošana mērķtiecīgi notiek, apzinot dažādas iespējas un protot starp dažādām alternatīvām izvēlēties savām vajadzībām un esošajai sociāli ekonomiskajai situācijai piemērotāko, vienlaikus apzinoties globālās pasaules un darba tirgus mainību un spējot tai pielāgoties.

2.3. Absolventu turpmāko gaitu monitorings un absolventu iesaistīšana karjeras attīstības atbalsta īstenošanā

Absolventu turpmāko gaitu monitorings tiek veikts mācību gada 1. semestrī ar mērķi noskaidrot, kurās augstākās izglītības iestādēs absolventi ir uzsākuši studijas vai arī kādos citos veidos turpina veidot karjeru (uzsāktas algota darba gaitas Latvijā vai ārzemēs, nestrādā algotu darbu u.c. varianti). Iegūtā informācija tiek izmantota, lai varētu absolventus aicināt uz sadarbību karjeras atbalsta pakalpojumu īstenošanā skolā.

2.4. Karjeras vadības prasmes un to attīstīšana kā karjeras izglītības attīstības atbalsta mērķis

Karjeras attīstības atbalsta mērķis sistēmiskas karjeras izglītības apguves ietvaros ir sekmēt skolēna karjeras vadības prasmju veidošanu/pilnveidošanu un atklāt to profesionālās darbības jomu, kas ir vispiemērotākā skolēna personībai, tā padarot skolēna karjeras izvēli izsvērtāku, pamatotāku un arī vieglāku.

Skolēna karjeras vadības prasmju veidošanos veicinošs faktors ir kompetencēs balstītas izglītības pieeja, kas orientēta uz skolēna personalizētu mācīšanos, praktisku darbošanos sasaistē ar profesiju izpēti, skolēna pašizziņu un pašpieredzes izmantošanu, daudzveidīgas mācību vides izmantošanu, tehnoloģiju daudzveidīgu izmantošanu un partnerībā veidotu sadarbību starp skolēnu un citiem izglītojamajiem, kā arī starp skolēnu un pedagogiem.

Karjeras vadības prasmes nav saistītas tikai ar darbībām tikai vienā noteiktā profesijā, bet tās ir universālas un pārnesamas, jo tās ir noderīgas dažādās profesionālās darbības jomās.

Pedagoģiskā procesa ietvaros, sekmējot skolēna vispārējo prasmju attīstību, tiek sekmēta arī karjeras vadības prasmju veidošanās, mijsakarībā radot karjeras virzītājspēkus. Skolēna karjeras vadības prasmju veidošanās process attīstās progresējoši no vienkāršu pamatprasmju (lasītprasme, rakstītprasme, runas prasme, matemātiskā prasme, sadarbības prasmes) pārvaldīšanas uz sarežģītāku prasmju apgūšanu un pilnveidi, piemēram, digitālās pratības daudzveidīgu informācijas resursu izmantošanā, pētnieciskās, pašizziņas, pašvērtēšanas, dotumu pilnveidošanas, problēmu risināšanas, komunikācijas, lēmumu pieņemšanas un plānošanas prasmes.

Svarīgākā karjeras vadības prasme ir lēmumu pieņemšanas prasme, kurai ir izšķirošā loma karjeras izvēles un karjeras vadības procesā, jo pareizi izsvērti lēmumi sniedz maksimāli labākos iespējamos rezultātus, lai kāds arī būtu cilvēka profesionālās darbības lauks. Lēmumu pieņemšana balstās uz apgūtām prasmēm lietot karjeras izglītībā iegūtās zināšanas un prasmes, tā balstās uz noteiktas situācijas vispusīgas analīzes rezultātā veikto karjeras izvēli, kas būtiski var ietekmēt visu cilvēka dzīves gaitu, reizēm to pilnībā mainot.

Karjeras vadības prasmju attīstīšana dažādos vecumposmos saistīta ar pedagoģiskajā procesā izmantotajām metodikām. Visefektīvākā ir mācīšanās darot, kad tiek veicināta skolēnu aktīva iesaiste praktiskā darbošanās procesā, un visrezultatīvākās ir tās mācību metodes, kas ļauj skolēnam pašam darboties ar mācību materiālu, tādēļ karjeras vadības prasmju veidošanās procesā vēlams izmantot savstarpējo sadarbību veicinošas, interaktīvās metodes, kas ietver praktisku darbību reālā vidē. Labus rezultātus sniedz mācību spēles, grupu aktivitātes, "ēnošana", darbošanās e-vidē, darbs ar pašizziņas materiāliem. No vizualizācijas metodēm var izmantot kartēšanu, zīmēšanu, kolāžu veidošanu. Lietojot vizualizācijas metodes, skolēns vienlaicīgi pilnveido vizuālo uztveri, apgūst skaidrāku redzējumu uz lietām, tā padziļinot savu spēju paskatīties uz problēmām no cita skatupunkta un ieraudzīt problēmas risinājumu skaidrākā perspektīvā.

2.5. Karjeras izglītības vērtēšana

Karjeras izglītības vērtēšanas stratēģiju izvēle ir īpaši sarežģīta, jo svarīgs ir gan process, gan rezultāts, turklāt karjeras izglītība ir integrēta visos mācību priekšmetos.

Lai uzlabotu karjeras izglītības kvalitāti, mudinātu skolēnus atklāt karjeras vadības prasmju nepilnības un veicinātu mācīšanos, izmanto formatīvo (veidojošo, attīstošo) vērtēšanu.

Ar formatīvās vērtēšanas palīdzību skolēni tiek mudināti atklāt savas veiksmes un neveiksmes, uzdot jautājumus, precizēt, saņemt atgriezenisko, lai saprastu, ko un kā karjeras vadības prasmju apguvē jāmācās tālāk. Formatīvās vērtēšanas izmantošana karjeras izglītībā ļauj padarīt mācību (mācīšanās un mācīšanas) procesu pašvadītu, proti, skolēni paši definē savus mācīšanās uzdevumus, paši analizē un izvērtē savu mācīšanos (karjeras vadības prasmju pilnveidi) un attīsta lietpratību, attīstot caurviju prasmes, īpaši – pašizziņas un pašvadības, sadarbības un līdzdarbības prasmes.

Formatīvās vērtēšanas laikā skolēns saņem atgriezenisko saiti. Tai ir jābūt savlaicīgai (uzreiz, karjeras izglītības pasākuma laikā). Atgriezenisko saiti karjeras izglītības īstenotājs var sniegt kā mutisku vai rakstisku komentāru.

Ne mazāk svarīga ir savas darbības un tās rezultātu pašnovērtēšanā gūtā atgriezeniskā saite, kurā skolēns pats konstatē savu karjeras vadības prasmju līmeni. Karjeras vadības prasmju pašnovērtēšana veicina pašizziņas prasmju pilnveidi, tādēļ katrā karjeras izglītības pasākumā vēlams paredzēt gan karjeras izglītības īstenotāja sniegtu atgriezenisko saiti, gan pašnovērtēšanu. Šāda vērtēšana dod iespēju karjeras izglītības īstenotājam un audzēknim kopīgi pārdomāt un izvērtēt karjeras izglītības pasākumā notiekošo un veidot kopīgus, pašvērtēšanā un savstarpējā vērtēšanā gūtus secinājumus, kā arī pilnveidot karjeras vadības prasmju mācīšanu un mācīšanos.

Skolēnu karjeras izglītības sasniegumi tiek vērtēti regulāri un par skolēnu sasniegumiem un to dinamiku tiek informēti vecāki (aizbildņi).

2.6. Atgriezeniskās saites sniegšana skolēniem karjeras izglītībā

Atgriezeniskā saite ļauj uzskatāmi parādīt atšķirības starp to, kā cilvēks uztver pats sevi, un to, kā viņu uztver apkārtējie. Objektīva atgriezeniskā saite skolēnam ļauj labāk izprast savas karjeras vadības prasmes, to izmantošanas rezultātus, pieņemt un īstenot lēmumus par to pilnveides nepieciešamību.

Atgriezenisko saiti par skolēna karjeras vadības prasmēm var sniegt karjeras attīstības atbalstā iesaistītie izglītības iestādes darbinieki.

Atgriezeniskā saite ir tās sniedzēja un saņēmēja sadarbība, tādēļ karjeras izglītībā vēlams palīdzēt skolēniem pilnveidot atgriezeniskās saites saņemšanas prasmes:

• uzmanīgi klausīties un pārdomāt dzirdēto;

• lūgt precizēt neskaidrības;

• jautāt par lietām, kas netiek minētas atgriezeniskajā saitē, bet ir nozīmīgas skolēnam;

• nevērtēt visu atgriezeniskajā saitē saņemto informāciju tikai kā pareizu vai nepareizu (kategorijās “melns-balts”);

• neaizstāvēties, netaisnoties, uzklausot kritiku;

• izvairīties no pakļaušanās negatīvām emocijām, piemēram, dusmām. Tā vietā izmantot iespēju pārrunāt emocijas un mācīties no tām;

• kritiski izvērtēt un pieņemt vai pamatoti noraidīt saņemtos komentārus un ieteikumus.

2.8. Karjeras izglītības īstenošanā izmantotās metodes

Anketēšana – metode, ko izmanto, lai iegūtu nepieciešamo informāciju tālākai darbībai.

Diskusija – klasiska karjeras konsultēšanas metode sadarbībā ar vairākiem dalībniekiem, kur aktīvā līdzdalībā tiek iesaistīti grupas locekļi ar līdzīgu pieredzi un statusu ar nolūku pārrunāt un risināt jautājumus, kas saistīti ar skolēna karjeras vadības prasmju veidošanos. Diskusijas organizēšanas mērķis ir informācijas, viedokļu, iespaidu, ideju un ieteikumu apmaiņa. Diskusijas laikā tiek apspriesta kāda problēma/jautājums, uzklausot, izprotot un pieņemot citu dalībnieku viedokļus, izsakot savu viedokli un veidojot savu attieksmi par diskusijas tematu.

Darbs ar informācijas avotiem – veids, kā gūt nepieciešamo informāciju par noteiktu tēmu vai risināmu problēmu, mērķtiecīgi atlasot nozīmīgākos informācijas avotus, izvēloties tos pēc iespējas daudzveidīgākus (speciālā literatūra, ekspertu viedokļi, plašsaziņas līdzekļi u.c.) un mācoties tos kritiski izvērtēt.

Domu karte – efektīvs paņēmiens, kurā vizuāli un grafiski ap centrālo jēdzienu, tēmu vai problēmu viegli uztveramā veidā pierakstītas asociācijas vai idejas, lai veidotu lietu, procesu, parādību, norišu savstarpējo izpratni, attīstot gan loģisko, gan simbolisko domāšanu.

Ekskursija – dod iespēju pilnīgāk apjēgt mācību priekšmetos, karjeras izglītības nodarbībās apgūtās zināšanas, prasmes un iemaņas. Tās tiek plānotas ar mērķi novērot vai izpētīt teoriju praksē, saredzot un pārbaudot to, ko nevar īstenot skolā. Skolēni mācību ekskursijām iepriekš jāsagatavo, organizējot nodarbības klasē, sagatavojot uzdevumus ekskursijas laikā un paredzot refleksiju pēc tās īstenošanas.

"ēnošana" – veids, kā var gūt priekšstatu par kādu profesionālo, studiju, interešu u.c. jomu, sekojot kāda profesionāļa, speciālista, noteiktas jomas pārstāvja ikdienas gaitām, esot reālā vidē un piedaloties ikdienas darbībās un aktivitātēs. "ēnojot" ir ne tikai iespēja vērot, bet arī uzdot jautājumus, censties izprast interesējošās jomas būtību, salīdzinot to ar savām vēlmēm, interesēm, spējām un vajadzībām.

Kolāža – metode, kurā tiek izmantoti dažādi simboliski uzskates līdzekļi jeb vizuālie balsti, lai atklātu jēdzienu, parādību, vides, notikumu kopsakaru, ilustrējot vārda, lietas vai jēdziena nozīmi un saturu, tā padarot uzskatāmāku attēlojamo objektu.

Lekcija – formāla informācijas nodošana lielākās grupās, kuras laikā klausītājs klausās, cenšas izprast saturu, vēro lekcijas gaitā notiekošo, bet lektors izskaidro, rada interesi par tematu un stāsta, sniedzot pietiekami plašu informāciju par tēmu. Lekcijas norisē var iesaistīt skolēnus, variēt uzdevumus un padarīt tās norisi aktīvāku. Lekcija kā metode var būt efektīva, ja tā tiek organizēta, ņemot vērā, ka informācija tiek labāk iegaumēta, ja skolēni ir aktīvi iesaistīti lekcijas norises procesā ar praktiskiem uzdevumiem grupās un individuāli. Lekcijā būtiska ir informācijas dažādošana, izklāstot teorētisko un praktisko viedokli, vispārinājumus un piemērus. Būtiska ir informācijas vizualizēšana, izmantojot statistiku, attēlus, audio un video materiālus, kā arī atbilstība noteiktai uzbūvei, t.i., ievadam, pamatdaļai un nobeigumam un skolēnu iesaistīšana, aicinot minēt piemērus no savas pieredzes, izteikt viedokļus, uzdodot jautājumus, rosinot diskusiju. Svarīgi lekciju prasmīgi kombinēt ar citām metodēm.

Nepabeigtie teikumi – metode, lai izzinātu skolēnu viedokļus vai apzinātu dažādas idejas par kādu tēmu. Pašnovērtējums un pašanalīze – process, kurā, izmantojot dažādus paņēmienus, skolēns detalizēti izvērtē sevi, savas īpašības, darbības, rīcības nozīmīgumu, izdarot atzinumus par sevi, sava darba, sevis padarītā vērtību, nozīmīgumu, trūkumus un tālāko perspektīvu. Tas nepieciešams, lai plānotu tālāk savu individuālo darbību un rīcību.

Pārrunas – process, kad skolēns, pedagoga rosināts, izsaka savas domas par kādu tematu, sākotnēji atbildot uz jautājumiem, uzklausot citu viedokļus atbildēs, pakāpeniski virzoties uz izpratni par konkrēto tematu. Pārrunas ir līdzvērtīgu partneru saruna, kurā valda sapratne un cieņa.

"Prāta vētra" – metode, ar kuras palīdzību lielā grupā tiek veidota daudzveidīga ideju karte, lai radoši risinātu uzdevumus, ģenerētu idejas, balstoties uz citu idejām. Tā palīdz atklāt un attīstīt radošās domāšanas iespējas, netradicionālu skatījumu un risinājumus.

Prezentācija – ilustrēts noteiktas tēmas atspoguļojums. Prezentācijā ievietotie attēli, foto, video u.c. ilustratīvie materiāli padara izklāstu interesantāku un bieži vien arī labāk saprotamu.

Lomu spēle – metode, kuras laikā skolēni, iejūtoties dažādās lomās, izspēlē situācijas, kurās var nonākt reālajā dzīvē, tādējādi sagatavojoties tām un apzinot iespējamos risinājumus. Karjeras izglītībā tās visbiežāk ir darba interviju simulācijas, pirmās sarunas ar darba devēju izspēle vai lietišķu sarunu lomu spēles.

Situāciju analīze – veids, kā analizēt kādu notikumu, kurā apspriežamā problēma atspoguļo reālo dzīvi, uzlabojot skolēnu spēju identificēt problēmas, to cēloņus un sekas, kā arī – attīstot lēmumu pieņemšanas prasmes.

Spēles – metode, kurā nepiespiesti un brīvi, taču atbilstoši noteikumiem, tiek veiktas noteiktas darbības, lai sasniegtu kādu mērķi.

SVID analīze – metode, lai analizētu dažādas situācijas, noskaidrotu stiprās un vājās puses, iespējas un draudus. Analīzes rezultāti tradicionāli tiek apkopoti četrdaļīgā tabulā, kura veidojas no visu dalībnieku viedokļu apkopojuma.

Tematiskā ziņā vienotas tikšanās, kas parasti tiek organizētas interesentu grupām, lai iepazīstinātu ar kādu noteiktu darbību, norisi, situāciju, vidi, profesiju, nodarbošanās veidu, profesionālo jomu, interešu grupu u.tml. Uz to tiek aicināti viens vai vairāki šo tēmu pārzinoši speciālisti, teorētiķi un/vai praktiķi, kuri cenšas interesentiem radīt pēc iespējas pilnīgāku priekšstatu par interesējošo jautājumu. Parasti tā ir brīvā formā organizēta saruna ar jautājumiem un atbildēm.

Vizualizācija – metode, kurā skolēni, izmantojot dažādus vizualizēšanas paņēmienus, strukturē informāciju un izsaka savas domas, idejas, viedokli un attieksmi, paužot tos vizuālos tēlos un izkārtojot grafiski, piemēram, domu kartēs, shēmās, zīmējumos, infografikās, tabulās, bukletos, plakātos utt. Lietojot vizualizācijas metodi, skolēns pilnīgo vizuālo uztveri, apgūst skaidrāku redzējumu uz lietām, tā padziļinot savu spēju paskatīties uz problēmām no cita skatupunkta un ieraudzīt problēmu risinājumu skaidrākā perspektīvā.